TÜRKİYE ARAŞTIRMALARI
LİTERATÜR
DERGİSİ

Türkiye'de İslami İlimler:
Fıkıh
Cumhuriyet Dönemi II

ISSN 1303-9369

TÜRKİYE ARAŞTIRMALARI
LİTERATÜR
DERGİSİ

Cilt: 13 • Sayı: 25-26 • 2015 • Yılda iki defa yayınlanır

Sahibi Bilim ve Sanat Vakfı **Yazı İşleri Müdürü** Salih Pulcu **Editör** Yunus Uğur **ISSN 1303-9369**

Yayın Kurulu

Şevket K. Akar, Yusuf Ziya Altıntaş, Nurullah Ardıç, Serhat Aslaner, Yücel Bulut, Ebubekir Ceylan, Coşkun Çakır, F. Samime İnceoğlu, Abdulhamit Kırmızı, Mustafa Özel, Yunus Uğur, Ali Adem Yörük

Danışma Kurulu

Engin Deniz Akarlı, *İstanbul Şehir Üniversitesi*
Gökhan Çetinsaya, *T. C. Başbakanlık*
Mehmet Genç, *İstanbul Şehir Üniversitesi*
Tevfik Güran, *İstanbul Üniversitesi*
Mehmet İpşirli, *Medipol Üniversitesi*
Cemal Kafadar, *Harvard Üniversitesi, ABD*
Mustafa Kara, *Uludağ Üniversitesi*
Kemal Karpat, *Wisconsin Üniversitesi, ABD*
Sabri Orman, *T. C. Merkez Bankası*
Ali Birinci, *Polis Akademisi (Emekli)*
İhsan Fazlıoğlu, *İstanbul Medeniyet Üniversitesi*

Türkçe Redaksiyon Ahmet Özer
İngilizce Redaksiyon Ayşe Tek Başaran
Adres Vefa Cad. No. 48 34134 Vefa İstanbul **Tel** 0212. 528 22 22 pbx **Faks** 0212. 513 32 20
e-mail talid@bisav.org.tr **internet** www.talid.org
Basım Yılı 2017
Grafik Tasarım: Salih Pulcu **Tasarım Uygulama:** Nurgül Orhan
Baskı-Cilt Elma Basım Halkalı Cad. No:162/7 Sefaköy, 34295 Küçükçekmece/İstanbul
Sertifika No: 12058 Tel: 0212 697 30 30

Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi uluslararası hakemli bir dergidir. MLA International Bibliography, Index Islamicus, EBSCO Publishing, Turkologischer Anzeiger ve ASOS Index gibi indekslerce taranmaktadır.
Dergiye gönderilen yazılar hakemler tarafından değerlendirilir. Dergide yer alan yazılardan yazarları sorumludur. Dergiye gönderilen yazılar yayınlansın veya yayınlanmasın iade edilmez.

@ Yayımlanan çalışmaların bütün hakları *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*'ne aittir. Kaynak gösterilerek alıntılanabilir.

Cilt 13 | Sayı 25-26 | 2015

TÜRKİYE ARAŞTIRMALARI
LİTERATÜR
DERGİSİ

Türkiye'de İslami İlimler:
Fıkıh
Cumhuriyet Dönemi II
SAYISI

Sunuş 5-8

Yeni Zamanlarda Fetvaya Ne Oldu?
Günümüz Fetvalarında Görülen Bazı Yöntem Sorunları 9-36
Ahmet YAMAN

Kuruluşundan Günümüze Din İşleri Yüksek Kurulu'nun Fetva Siyaseti 37-74
Mustafa Bülent DADAŞ

Türkiye'de İslam İktisadı ve Finansı Literatürü 75-138
Abdullah DURMUŞ - Abdullah KOÇDOĞAN - Necmeddin GÜNEY

İslam İktisat Felsefesi ve Teorisi Literatürü: Eleştirel Bir Değerlendirme 139-163
İsmail CEBECİ

İslam Ekonomisinde Ticaret, İş ve Ortaklık Usulleri 165-181
Suna AKTEN ÇÜRÜK

Orhan Çeker ile Türkiye'de Fıkıh Çalışmaları Üzerine 183-195

Hamdi Döndüren ile Türkiye'de Fıkıh Çalışmaları Üzerine 197-207

Türkiye'de Klasik Fıkıh Eserlerinin Tercümeleri *209-244*

Soner DUMAN

Fıkıh Sempozyumları *245-255*

Mehmet BOYNUKALIN

Geleneğin Unuttuğu Yeni Zamanların İstismar Ettiği Bir Âlim: Şâtıbî *257-277*

Ahmet YAMAN

Ömer Nasuhi Bilmen ve **Istılâhât-ı Fıkhiyye Kâmûsu** *279-291*

Talip TÜRCAN

Cumhuriyet Dönemi İslamî İlimler Literatüründe Selefîlik ve İbn Teymiyye Çizgisi: Başlangıç Mülahazaları *293-320*

Muhammed Usame ONUŞ

Bülent Uçar, **Recht als Mittel zur Reform von Religion und Gesellschaft. Die türkische Debatte um die Scharia und die Rechtsschulen im 20. Jahrhundert** *321-339*

Muhammed İkbal İMAMOĞLU

EK: Ulusal ve Uluslararası Dergilerde Türkiye Araştırmaları Ocak 2015-Aralık 2015 *341-418*

Sunuş

Türkiye'de İslami İlimler üst başlığıyla bu alanda yapılan çalışmaların hâsılasını ortaya koymayı hedefleyen serimize *Fıkıh* sayıları ile devam ediyoruz. Daha önce *Tefsir ve Kur'an İlimleri*'ni iki cilt halinde, ardından *Hadis* konulu sayıyı tek cilt halinde yayınlamıştık. Ardından bu geniş alanın diğer önemli bir ayağı olan ve dört cilt halinde hazırladığımız *Fıkıh* sayılarının ilk kısmını *Osmanlı Dönemi I* ve *Osmanlı Dönemi II* olarak yayınladık. Şimdi ise *Cumhuriyet Dönemi I* ve *Cumhuriyet Dönemi II* sayılarıyla karşınızdayız. Serinin devamını, hâlihazırda çalışmaları sürdürülen ve yine *Türkiye'de İslami İlimler* üst başlığıyla yayınlanacak olan *Kelam* ve *Tasavvuf* başlıklı sayılar oluşturacak. Bu seride Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde yapılan İslami İlimler çalışmalarının bir envanterinin çıkarılması, bu alanı genel olarak tanımlayabilmek için mevcut çalışmaların değerlendirilmesi, henüz araştırmacıların yeteri kadar ilgisini çekmemiş kaynak ve temaların gündeme getirilmesi ve bu alana katkıda bulunmuş belli başlı kurumsal ve kişisel gayretlerin ortaya konulması amaçlanmaktadır.

TALİD'in 2005 yılında neşredilen *Türk Hukuk Tarihi* (c. 3, sy. 5) sayısında ağırlıklı olarak Osmanlı hukukunun resmî kaynaklarını teşkil eden literatür işlenmiş; hukuk ve fıkıh tarihi yazımına dair üç makalenin yanısıra Divân-ı Hümâyun kayıtlarının ana defter serileri, klasik dönemdeki kanunnameler, Tanzimat sonrası kanunlaştırma ve kanunnameler (kanunlar, Mecelle, Arazi kanunnamesi), şer'î mahkeme sicilleri ve sakk mecmuaları tanıtılmıştı. Ayrıca fetva literatürü ve başlangıçtan 1600 yılına kadar olan fürû-i fıkıh kitapları literatürü işlendiği gibi, tematik olarak da Osmanlı'da vakıf, ceza hukuku, zimmiler ve kadın konulu çalışmalar yer almıştı. Kurum tanıtımı türünde ise mahkemelere ve merkezî meclislere dair literatür değerlendirilmişti. Elinizdeki *fıkıh* sayılarının Osmanlı dönemiyle ilgili ciltlerinde müftî ve müderrislerin müktesebatının temelini oluşturan fıkıh literatürüne ağırlık verilmeye çalışıldı. Bu ciltlerde yer alan makalelerin bir kısmı doğrudan yazma eser kütüphanelerinde yapılan araştırmalara, Osmanlı dönemine

ait yazma veya matbu şekildeki klasik kaynaklar üzerinde yapılan çalışmalara dayanmaktadır. Kanaatimizce bu çalışmalar, Osmanlı hukuku araştırmalarına dair genel haritanın çıkarılması yolunda büyük bir katkı sağlayacaktır. Bununla birlikte Osmanlı hukukuna dair henüz tam bir envanterin bile çıkarılamadığını belirtmek gerekir.

Türkiye'de İslami İlimler: Fıkıh sayılarının Cumhuriyet dönemi fıkıh araştırmaları ise yaklaşık son bir asırlık dönemde gerek akademik kurumlarda gerekse bu tür kurumlar dışında Latin alfabesiyle ortaya konulan literatüre yoğunlaşmaktadır. Osmanlı dönemine nispetle çok daha kısa olan Cumhuriyet döneminde, gerek nüfus artışı, okuryazarlığın yaygınlaşması, şehirleşme, gerekse modern yüksek öğretim sisteminin getirdiği akademik üretim zorunluluğu gibi çeşitli sebeplerle fıkıh literatüründe nicelik bakımından bir "patlama" olduğu, fıkıhla alanında son otuz – kırk yılda tüm Osmanlı döneminden çok daha fazla çalışma yapıldığı görülmektedir. Ancak nicelik bakımından vaki olan bu durumun nitelik bakımından da geçerli olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir.

Elinizdeki *Türkiye'de İslami İlimler: Fıkıh – Cumhuriyet Dönemi II* sayısının ilk makalesini, "Yeni Zamanlarda Fetvaya Ne Oldu? Günümüz Fetvalarında Görülen Bazı Yöntem Sorunları" başlığıyla Ahmet Yaman kaleme aldı. Yaman, fetva verme yeterliliğini taşıyan müftîlerce deruhte edilen fetva verme işleminin, belli usûl, ilke ve kurallara tâbi olmasına karşın özellikle modern dönemde ilgili usûl ve kurallarla bağdaşmayan iftâ faaliyetlerinin söz konusu olmasından hareketle hazırladığı çalışmasında günümüz fetvalarında görülen bazı yöntem sorunlarını sekiz alt başlıkta inceledi.

Sayının "Kuruluşundan Günümüze Din İşleri Yüksek Kurulu'nun Fetva Siyaseti" başlıklı ikinci makalesinde Mustafa Bülent Dadaş, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın dinî konularda en yüksek karar ve danışma organı olan Din İşleri Yüksek Kurulu'nu, tarihçesi, yapısı, görevleri, verilen fetva ve kararların türleri, Kurul'a intikal eden sorular, fetva verirken takip edilen usul vb. konuları içerecek şekilde çeşitli yönleriyle tanıtırken, kurul hakkında yapılan çalışmaları ve bu alanda oluşan literatürü de ele aldı.

Türkiye'deki İslam iktisadı literatürünü değerlendirmeye yönelik olarak hazırlanan ortak bir çalışmanın ilk ürünü Abdullah Durmuş, Necmeddin Güney ve Abdullah Koçdoğan'ın kaleme aldıkları "Türkiye'de İslâm İktisadı ve Finansı Literatürü" başlıklı makale oldu. Bu çalışma iktisat, ilâhiyat ve hukuk başta olmak üzere birçok disiplinin ortak çalışma alanı olan ve günümüzde Türkiye'de üzerine yazılan eserlerin sayısının hızla arttığı, ayrıca son dönemlerde yüksek öğretim bünyesinde müstakil lisans ve lisans üstü programların açıldığı İslâm iktisadı ve İslâmî finans alanındaki literatüre genel bir bakış sunmaktadır. Türkiye'de genel olarak İslâm iktisadı alanında özel olarak da, para, finans ve sigorta konularında kaleme alınmış çalışmaları kapsayan makalede aynı zamanda İslâm iktisadı ala-

nında yabancı dillerde yayınlanmış ve Türkçeye tercüme edilmiş çalışmalar da konularına göre ele alınmıştır. Türkiye'deki İslam iktisadı literatürünü değerlendirmeye yönelik ortak çalışmanın diğer bir ürünü olan "İslam İktisat Felsefesi ve Teorisi Literatürü: Eleştirel Bir Değerlendirme" başlıklı makalesinde İsmail Cebeci, Türkiye'de İslam iktisat felsefesi ve teorisi alanında son 50 yılda ortaya çıkan yerli literatürü ele aldı. Cebeci'nin çalışması İslam iktisadı bağlamında İslam iktisat felsefesi ve teorisi, İslam iktisadının prensipleri ve esasları, temel yaklaşım ve değerlendirmeler, kuramlar, modeller, kaynaklar, İslam iktisadının ahlakî esasları, modern iktisat eleştirileri, İslam iktisadı ile modern iktisat mukayesesi, kalkınma ve verimlilik gibi konular üzerine öne çıkan çalışmaların değerlendirmelerini içeriyor. Suna Akten Çürük ise Türkiye'deki İslam iktisadı literatürünü değerlendiren ortak çalışmaya sunduğu "İslam Ekonomisinde Ticaret, İş ve Ortaklık Usulleri" başlıklı makalesinde İslâmî bir ekonomik yapının temelini teşkil eden ticaret, iş ve ortaklık usullerini konu edinen Türkçe literatürü inceledi.

Soner Duman "Türkiye'de Klasik Fıkıh Eserlerinin Tercümeleri" başlıklı makalesinde İbn Âbidîn (v. 1252) dönemine kadar Arapça yazılmış klasik fıkıh ve usul eserleri içinden Cumhuriyet dönemi boyunca Türkçeye çevrilmiş olanları liste halinde sunarak yapılan tercümeleri üslup, metot ve tercüme teknikleri açısından değerlendirdi.

"Fıkıh Sempozyumları" başlıklı yazıda Mehmet Boynukalın, Cumhuriyet döneminde yapılan fıkıh sempozyumlarını ve bu sempozyumlarda ele alınan konuları fıkıh usulü, füru ve fıkıh tarihi olarak üç bölümde ele aldı.

Talip Türcan "Ömer Nasuhi Bilmen ve *Istılâhât-ı Fıkhiyye Kâmûsu*" başlığıyla Osmanlı son dönemi ve Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda yaşamış, bu dönemde hukuk alanındaki dönüşümlere şahit olmuş bir âlim olan Ömer Nasuhi Bilmen ile İslam hukuku, mukayeseli hukuk ve Türk hukuk tarihi bakımından Türkiye'de bir ilk başvuru kaynağı olan eseri *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istılâhât-ı Fıkhiyye Kâmûsu* üzerine bir tanıtım yazısı kaleme aldı.

Muhammed Usame Onuş "Cumhuriyet Dönemi İslamî İlimler Literatüründe Selefîlik ve İbn Teymiyye Çizgisi: Başlangıç Mülahazaları" başlıklı makalesinde selefîlik kavramı, Cumhuriyet Türkiye'sine tesirleri, selefî iddiaları gündeminde tutan şahıs ve çevrelerin kendilerini dayandırma eğiliminde olduğu İbn Teymiyye çizgisi, akademik çalışmalarda konunun ele alınma biçimi ve yoğunluğu gibi meseleleri ele aldı. Onuş ayrıca Türkiye'de çok partili hayattan sonra ortaya çıkan ve selefî etkinin görüldüğü çevre ve yayınlar hakkında bilgi verirken, bu etkinin bir sonucu olarak kabul edilebilecek İbn Teymiyye ve İbn Kayyim el-Cevziyye tercümelerini değerlendirdi.

Sayının son yazısında Muhammed İkbal İmamoğlu, Bülent Uçar'ın *Recht als Mittel zur Reform von Religion und Gesellschaft. Die türkische Debatte um die Scharia und die Rechtsschulen im 20. Jahrhundert* [Dini ve Toplumu Reforme

Etmenin Aracı Olarak Hukuk: Şeriat ve Mezhepler Konusu Etrafında 20. Yüzyılda Türkler Arasında Yaşanan Tartışmalar] başlığıyla Almanya'da yayınlanan kitabını tanıttı ve değerlendirmelerde bulundu.

Türkiye'deki Fıkıh çalışmalarını konu edinen sayıların söyleşileri Prof. Dr. Hayrettin Karaman, Prof. Dr. M. Akif Aydın, Prof. Dr. Ali Bardakoğlu, Prof. Dr. İbrahim Çalışkan, Prof. Dr. Orhan Çeker ve Prof. Dr. Hamdi Döndüren gibi sahanın öncü isimleriyle gerçekleştirildi. Söyleşilerde değerli hocalarımızın akademik çalışmalarının seyrini, Türkiye'deki ve dünyadaki fıkıh çalışmaları üzerine düşüncelerini, kazanımlar, sorunlar ve öneriler çerçevesinde bugünkü ve gelecekteki fıkıh çalışmalarının gidişatı üzerine görüşlerini bulacaksınız. Elinizdeki *Türkiye'de İslami İlimler: Fıkıh - Cumhuriyet Dönemi II* sayısında Prof. Dr. Orhan Çeker ve Prof. Dr. Hamdi Döndüren ile yapılan söyleşileri okuyabilirsiniz.

Derginin son kısmında ise Türkiye araştırmaları üzerine Ocak 2015 - Aralık 2015 tarihleri arasında yayınlanan dergi ve makalelerin içeriklerini toplu halde görebileceğiniz bir ek bulacaksınız.

Bu sayının çıkmasını sağlayan yazarlara, hakemlere, ajans görevlilerine, yayın ve danışma kuruluna teşekkürlerimizi sunuyoruz. Fıkıh sayılarının hazırlanmasında baştan sona gösterdiği gayretten ötürü sayı editörü Doç. Dr. Tuncay Başoğlu'na bilhassa teşekkür ederiz.

Türkiye'de İslami İlimler serisinin *Kelam* sayılarında görüşmek üzere…

Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi